

مستندات دینی اصول اقتصادی قانون اساسی با تاکید بر برنامه‌ریزی اقتصادی صنایع دستی

چکیده

صنایع دستی یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد جهانی است که در بیش از یک دهه اخیر، بیشترین درآمدزایی و اشتغال‌زایی را در میان صنایع مختلف جهان داشته است. علاوه بر مزیت‌های اقتصادی، آثار فرهنگی، اجتماعی، سیاسی باعث شده است تقریباً تمامی حکومت‌ها در جهان به دنبال بهره‌گیری از این صنعت در کشور خود باشند. اصولاً صنایع دستی، بخشی از هنر و صنعت ملی ماست که علاوه بر جنبه‌های تولیدی اقتصادی، فرهنگ و ارزش‌های ملی و نیز خلاقیت و بینش‌های فلسفی و ذوق هنری اقوام ساکن در هر نقطه‌ای از کشورمان را منعکس می‌سازد. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایران براساس اصول و ضوابط اسلامی است. فصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران طی ۱۳ اصل، به طراحی اصول کلی اقتصادی جامعه پرداخته است. در این نوشتار با مدنظر قرار دادن اصول اقتصادی قانون اساسی، در پی پاسخ به این سؤال هستیم که مبانی و مستندات دینی اصول اقتصادی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چیست؟ یا به عبارتی دیگر، کدام یک از آیه‌های قرآن کریم مستند دینی اصول اقتصادی قانون اساسی است. اصلی‌ترین منبع پژوهش برای پاسخ به این سؤال، قرآن کریم و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. از طریق یک مطالعه کتابخانه‌ای با رویکردی توصیفی-تحلیلی، به استخراج و شناسایی آیه‌های اقتصادی قرآن کریم که مستند اصول اقتصادی قانون اساسی می‌باشد می‌پردازیم.

اهداف پژوهش:

۱. بازشناسی رویکرد دین اسلام به اقتصاد
۲. شناخت اصول اقتصادی قانون اساسی جمهوری اسلامی و دیدگاه آن نسبت به صنایع دستی.

سؤالات پژوهش:

۱. دین اسلامی چه رویکردی نسبت به اقتصاد دارد؟
 ۲. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، چه مستندات دینی درباره اقتصاد و صنایع دستی وجود دارد؟
- کلیدواژه‌ها:** برنامه‌ریزی اقتصادی، صنایع دستی، اصول اقتصادی، جمهوری اسلامی ایران.

در دهه‌های اخیر، بدون تردید صنایع دستی یکی از مقوله‌های اجتماعی - اقتصادی مهم و با آثار فرهنگی، سیاسی و محیطی بوده که به صورت پدیده‌ای فراگیر و جهانی درآمده است. در چند دهه گذشته، صنایع دستی همواره رو به رشد و در حال متنوع شدن و یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های اقتصادی جهان بوده است. توجه به تولیدات صنایع دستی با تکیه بر هنرهای سنتی ایران در کارآفرینی و رشد مشاغل روستایی نقشی مؤثر را ایفا می‌کند. افزایش تولیدات ماشینی و غیر اصیل تمایل و ذوق و سلیقه جامعه را به گونه‌ای به سوی تهیه و تولید صنایع دستی با طرحی اصیل و سنتی سوق داده است. قانون اساسی هر کشور چکیده افکار، اهداف و آرمان‌های مردم آن جاست و میثاقی است که اکثریت افراد یک ملت برای رسیدن به اهدافی مشترک، فعالیت‌های فردی و اجتماعی خود را بر اساس آن تنظیم می‌کنند؛ مجموعه‌ای متشکل از قواعد و مقررات کلی که شکل حکومت و سازمان عالی قوای سه‌گانه کشور و ارتباط آن‌ها را با یکدیگر و حقوق و آزادی‌های افراد را در مقابل دولت مشخص می‌نماید (اشکذری: ۱۳۹۰: ۱). بررسی استعدادها و ظرفیت‌های ایجاد اشتغال در اقتصاد مناطق یکی از مهم‌ترین وظایف دولت در شرایط کنونی است. این مسئله به‌ویژه در نواحی محروم در عین حال بهره‌مند از توان بالقوه اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی از اولویت بیشتری برخوردار است. در چنین شرایطی توسعه صنایع دستی به‌مثابه جزء جدایی‌ناپذیر اقتصاد روستایی در منطقه با جذابیت‌های فراوان صنایع دستی و شمار قابل توجه گردشگرانی است که چشم‌انداز بسیار امیدبخش را در جهت رشد اجتماعی و رونق اقتصادی منطقه و افزودن بر ظرفیت‌های اشتغال‌زایی آن در برابر برنامه‌ریزان و مدیران اجرایی کشور می‌گشاید. از این رو کنکاش و مطالعه پیرامون برنامه‌ریزی، نقش و اهمیت توسعه صنایع دستی با مصرف شناسایی و ایجاد ظرفیت‌های جدید ایجاد اشتغال مولد و ارتقاء و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی و نیز ارتقاء سطح درآمد و معیشت و رفاه هزاران خانه‌وار روستایی و شهری فعال در این صنعت ضرورت پیدا می‌کند.

ارکان این مطالعات با انجام بررسی‌های تخصصی در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تشکیل می‌دهد. در واقع، قانون اساسی محور اصلی نظام سیاسی و انتظام بخش به همه امور است و اجرای دقیق آن آزادی و حرمت انسانی را تضمین و راه را بر هرگونه استبداد و خودکامگی می‌بندد (مدنی، ۱۳۷۳: ۱۰۸). زیرا بر اساس همین قانون است که دولت تکیه‌گاه خود را در بین مردم مشخص می‌بیند و مردم نیز حقوق خود را نسبت به دولت شناسایی می‌کنند. قانون اساسی زبان مکالمه مردم با مسؤولان است؛ آن‌ها با استفاده از قانون اساسی با مردم صحبت می‌کنند و مردم نیز انتظاراتشان را با زبان قانون اساسی بیان می‌کنند (حائری شیرازی، ۱۳۶۸: ۱۰). منابع حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران با تمامی قوانین اساسی کشورهای دنیا تفاوت دارد. مولفین و محققین حقوق، یک سلسله منابع را برای حقوق اساسی کشورها معین می‌کند که، بعضی از این منابع، جنبه عام دارد، حقوق اساسی اغلب کشورها متکی به آن است و بعضی جنبه خاص دارد. حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران علاوه بر آن منابع عام که با دیگر کشورها مشترک است، بعضی منابع بسیار معتبر اختصاصی هم دارد؛ منبعی مثل قرآن، معتبرترین و پرقدرت‌ترین منابع حقوق اساسی است که در اعماق فکر امت اسلامی ریشه دارد و به آن حقوق، جنبه الهی و مشروعیت می‌دهد. قرآن منبع خاص و اساسی‌ترین منبع دوران خود است. حقوقی که اصول، احکام، مبنا، توجه و سیر و حرکتش اسلامی است، باید از قرآن

الهام بگیرد. اسلام در مفهوم اصلی و کامل خود، ارایه احکام پرتحرک و همیشه جاوید قرآن است. همه علوم اسلامی ریشه در قرآن دارد. قرآن که از طریق وحی بر پیامبر نازل شده، در چهارده قرن گذشته به واقع، قانون اساسی امت اسلام بوده است.

درخصوص پیشینه پژوهش حاضر باید گفت تاکنون اثر مستقلی با این عنوان به رشته تحریر در نیامده است لذا پژوهش پیش رو برآن است تا به بررسی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و براساس روش توصیفی و تحلیلی به بررسی اصول اقتصاد دینی با تکیه بر اقتصاد صنایع دستی بپردازد.

نتیجه گیری

بررسی اسناد و قوانین فرادستی ایران نشان داد که اقتصاد صنایع دستی کمتر مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کلان کشور بوده است. اسناد فرادستی قانون اساسی، سند چشم‌انداز ایران در افق ۱۴۰۴، سند نقشه جامع علمی کشور و قانون برنامه پنج‌ساله دوم توسعه در خصوص اقتصاد صنایع دستی و مسائل مرتبط با آن سخنی نگفته و در این باره سکوت کرده‌اند. در برنامه‌های پنج‌گانه توسعه ایران، تعریف مشخصی از صنایع دستی نشده است و نهادهای متولی این کار به خوبی مشخص نیست. در برنامه اول توسعه با ذکر کلیاتی در زمینه صنایع دستی و عرضه نکردن برنامه‌ای هدفمند و عملی (عدم تعیین نهاد متولی، بودجه، نوع صنایع دستی و...)، توفیقی برای کشور حاصل نشده و حتی این بخش از برنامه، از برنامه دوم توسعه حذف شده است. از برنامه سوم توسعه، حفظ و مرمت بناهای تاریخی به‌عنوان یکی از مسائل مبتلا به صنایع دستی مورد توجه قرار گرفته و همچنان سیاست توسعه صنایع دستی و نحوه برنامه‌ریزی اقتصادی و سهم آن در اقتصاد کشور مسکوت مانده است. در برنامه چهارم و پنجم علاوه بر حفظ ابنای تاریخی به موزه‌های تخصصی و حمایت از مالکان آثار تاریخی منقول و توسعه و بهبود امکانات زیرساختی قطب‌های صنایع دستی ایران توجه شده است که این موارد نمی‌تواند برنامه‌های مناسب و کاملی برای صنعت وسیع صنایع دستی باشد. توجه نکردن به اقتصاد صنایع دستی در برنامه‌ریزی‌های میان‌مدت و بلندمدت و اسناد فرادستی ایران باعث شده است سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و شورای عالی میراث فرهنگی و صنایع دستی - علی‌رغم عضویت مقامات عالی‌رتبه دولت و حمایت برخی از دولت‌های (قوة مجریه) جمهوری اسلامی ایران از صنایع دستی - نتوانند در توسعه اقتصاد صنایع دستی ایران به‌ویژه در بخش صنایع دستی بین‌المللی توفیق چندانی کسب کنند.

به نظر می‌رسد سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کلان کشور، باور و اراده لازم را برای توسعه صنایع دستی در ایران ندارند که این مسئله ناشی از نگرش حکومت به تهدیدآمیز بودن صنایع دستی بین‌المللی در مقوله فرهنگی و اجتماعی است. همچنین نگاه تقلیل‌گرایانه فرهنگی به حوزه صنایع دستی فرهنگی و بی‌توجهی به گونه‌های صنایع دستی بومی به‌عنوان بزرگ‌ترین و جذاب‌ترین بخش صنایع دستی جهان در سیاست‌گذاری‌ها و اسناد فرادستی ایران، نمی‌تواند ایران را به جایگاه مناسبی در بازار صنایع دستی منطقه‌ای و جهانی و رسیدن به سطح اول اقتصادی منطقه (صنایع دستی به‌عنوان یکی از حوزه‌های مهم اقتصادی) مطابق با سند چشم‌انداز برساند. بر این اساس، به نظر می‌رسد که تغییر نگرش سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کلان کشور از نگاه تردید-آمیز و تهدیدآمیز بودن حوزه صنایع دستی به نگاه فرصت‌آفرین و توسعه‌ساز در حوزه صنایع دستی و انعکاس آن در برنامه‌های فرادستی و پرهیز از نگاه تقلیل‌گرایانه به گونه‌های صنایع دستی و تدوین برنامه و سرمایه‌گذاری در حوزه‌های مختلف صنایع دستی فرهنگی، روستایی ضرورت

دارد. علاوه بر آن، پرهیز از نگاه تقلیل‌گرایانه به صنایع دستی به‌عنوان مقوله‌ای فرهنگی و توجه خاص به ابعاد و مزایای اقتصادی و همچنین فواید سیاسی، اجتماعی و امنیتی آن می‌تواند رویکردی مناسب و راه‌گشای برای توسعه اقتصاد صنایع دستی ایران باشد. همچنین، طراحی سیاست‌گذاری جامع و مدیریت یکپارچه صنایع دستی و پرهیز از موازی‌کاری نهادی و پرهیز از اعمال سیاست‌های متناقض در حوزه صنایع دستی ضرورتی آشکار برای هموارسازی مسیر توسعه اقتصاد صنایع دستی در ایران است.

منابع:

قرآن کریم.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

ترکان، اعظم. (۱۳۹۹). «توسعه صنایع دستی با تاکید بر صنایع خلاق پایدار»، دومین کنفرانس علمی و پژوهشی روانشناسی، مشاوره، علوم تربیتی و علوم انسانی.

خلیلیان اشکذری، محمدجواد. (۱۳۹۰). اصول اقتصادی قانون اساسی با نگاهی به «توسعه پایدار»، مجله معرفت، شماره ۴۱.

قرائتی، محسن. (۱۳۷۸). تفسیر نور، سوره نساء، ترجمه آیه ۵، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

قرائتی، محسن. (۱۳۷۸). تفسیر نور، سوره بقره، ترجمه آیه ۲۹، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

قرائتی، محسن. (۱۳۷۸). تفسیر نور، سوره اعراف، ترجمه آیه ۱۲۸، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

قرائتی، محسن. (۱۳۷۸). تفسیر نور، سوره علق، ترجمه آیه ۷ و ۶ سوره علق، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

قرائتی، محسن. (۱۳۷۸). تفسیر نور، سوره حشر، ترجمه آیه ۷ سوره حشر، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

قرائتی، محسن. (۱۳۷۸). تفسیر نور، سوره توبه، ترجمه آیه ۳۴ سوره توبه، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

مدنی، سید جلال الدین. (۱۳۷۳). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: انتشارات همراه.

مدنی، سید جلال الدین. (۱۳۸۲). مروری بر شکل‌گیری قانون اساسی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.